

Ієрархія ринкової влади

Цьогорічну Нобелівську премію з економіки присуджено одному з найавторитетніших економістів нашого часу, французькому професору Жану Тіролю. Шведська королівська академія наук відзначила вченого за його «аналіз ринкової влади і регулювання». Проблематика цього дослідження вкрай актуальна для української економіки. Це стосується обох основних тем роботи – регулювання олігополій, галузей, у яких домінують кілька великих компаній, і «теорії колективних репутацій», котра описує дію репутаційних механізмів як інструменту протистояння корупції. Нобеліант сформулював у вигляді математичних моделей поняття «якість», «репутація» і «чесна поведінка».

Отже, представимо 75-го лауреата Нобелівської премії з економіки, яка присуджується з 1969 року.



Михайло ДОВБЕНКО,
народний депутат України,
доктор економічних наук



Жан Тіроль

(*Jean Tirole*) народився 9 серпня 1953 року в місті Труа на півночі Франції. У 1976 році отримав ступінь бакалавра в галузі інженерної справи в Політехнічній школі (Париж). 1978 року закінчив магістратуру в Національній школі мостів і доріг і того ж року здобув спеціалізований докторський ступінь з математики в Університеті Париж-Дофін. У 1981-му здобув докторський ступінь у Массачусетському технологічному інституті. З 1981 по 1984 рік працював науковим співробітником у Національній школі мостів і доріг. У 1984–1991 роках – професор економіки Массачусетського технологічного інституту. З 1992-го – науковий керівник Інституту економіки промисловості при Університеті соціальних наук у Тулузі (Франція), одночасно був запрошений професором Массачусетського технологічного інституту. 1995 року став директором з науки у Вищій школі соціальних наук. У 2007–2009 роках – директор Тулузької школи економіки, а з 2009-го – голова Ради директорів Тулузької школи економіки.

Ж. Тіроль – автор 6 книжок і понад 100 наукових праць у галузі теорії промислових організацій, теорії ігор, теорії контрактів, теорії банківської справи та фінансів. Великим досягненням ученого вважають його підручники: «Теорія ігор» (1991, у співавторстві з Д. Ф'юденбергом), «Стимул і політекономія» (1993, у співавторстві з Ж.-Ж. Лаффоном), «Теорія корпоративних фінансів» (2006). А за двотомний підручник «Ринки і ринкова влада: теорія організацій

промисловості» (1996) його, власне, і відзначено Нобелівською премією.

1998 року Ж. Тіроль обирався президентом Економетричного товариства, а 2001-го – президентом Європейської економічної асоціації. Доки Ж. Тіроль не пояснив, «як розуміти і регулювати сфери промисловості з кількома домінуючими компаніями» (процитовано формулювання Шведської академії), то вважалося, що всі такі сфери підпорядковуються більш-менш однаковою правилами і боротися з олігополіями можна встановленням стелі цін та заборони кооперації між конкурентами. Але нобеліант довів, що ці загальні правила не універсальні: примусове обмеження цін далеко не завжди перешкоджає отриманню надприбутків, а кооперація великих компаній шкідлива для ринку, коли йдеться про встановлення цін, але корисна для створення, наприклад, патентних пулів.

Отже, класичні теорії конкуренції не завжди підтверджуються. Зате на практиці допомагає теорія асиметричної інформації, розроблена Дж. Акерлофом, який 2001 року отримав за це Нобелівську премію. Ж. Тіроль застосував для дослідження таких ринків теорію ігор, прораховуючи з допомогою математичних моделей можливу поведінку господарюючих суб'єктів у різних ситуаціях. Він показав, як регулювання має пристосовуватися до специфіки галузі та запропонував, як державі ефективніше організувати на ринку функціонування великих компаній без шкоди для конкурентів і споживачів.

Вивчення робіт Ж. Тіроля дало б змогу нашій країні уникнути багатьох проблем у системі держзакупівель. Зокрема, фактору низької ціни, як писав лауреат ще на початку 90-х років минулого століття, вар-

то віддавати перевагу тільки тоді, коли закупаються прості товари й послуги, а відбираючи складніші вироби та продукти, пріоритет слід віддати якості продукції та репутації її виробника.

Ж. Тіроль дослідив проблеми регулювання різних галузей економіки, зумовлені впливом кількох великих компаній. Його цікавило, яку роль в ієрархії відіграють коаліції між агентами й особами, котрі здійснюють за ними нагляд. Він розглядає організацію як мережу коаліцій та контрактів, де можна знайти різного роду приховані трансферти. Учений також констатує, що саме на основі аналізу групових стимулів найчастіше вдається передбачити поведінку суб'єктів ринку. Він зробив цікаву спробу дати точне визначення таких понять, як «влада», «кліка», «корпоративна політика» та «бюрократія», й інкорпорувати ці терміни в загальний аналіз.

Ж. Тіроль довів, що розподіл прав власності впливає на величину специфічних інвестицій і, таким чином, на ефективність. Він розробив методи, котрі дають змогу навіть в умовах олігополії зберігати конкуренцію й стимули до інновацій. Рекомендації його методики стосуються навіть державних монополій – автомобільних доріг та залізниць, систем водопостачання, пошти, освіти, охорони здоров'я.

Нобеліант також проаналізував питання завищення вартості залізничних перевезень та підключення до електричних мереж, рекомендував споживачам спільно з відповідними державними органами боротися з монополістами, вимагаючи від них максимального розкриття й об'єктування кожного тарифу. Не завадило б і нашим громадянам узяти на озброєння ці рекомендації.